

Syyttäjän tehtävät, syyteharkinta ja rikosoikeudenkäynti

Helsingin lautamiesyhdistys ry:n koulutustilaisuus
Helsingin käräjäoikeuden auditorio
9.9.2013

Kihlakunnansyyttäjä Yrjö Reenilä
Helsingin syyttäjänvirasto

Rikosprosessi

- 1) Esitutkinta
- 2) Syyteharkinta
- 3) Oikeudenkäynti tuomioistuimessa
- 4) Rangaistuksen täytäntöönpano

Teon rikosprosessuaalinen kulku

1/5

- Teko
- Rikosilmoitus
- Esitutkinta
- Syyteharkinta
- Pääkäsittely käräjäoikeudessa
- Muutoksenhaku
- Rangaistuksen täytäntöönpano

Teon rikosprosessuaalinen kulku

2/5

- Teko (aktiivinen tekeminen, laiminlyönti)
- Rikosilmoitus (asianomistaja tai asianomistajan edustaja itse, ulkopuolinen, poliisi)
- Esitutkintaviranomainen (poliisi, tullit, puolustusvoimat, rajavartiolaitos)
- Esitutkinta vrt. poliisitutkinta
- Esitutkintaviranomaisen kirjattava rikosilmoitus viipymättä (EtutkA 1 §)

Teon rikosprosessuaalinen kulku

3/5

- Esitutkintaviranomaisen toimitettava esitutkinta, kun syytä epäillä, että rikos tehty (ETL 2 §)
- Poliisin ennakoilmoitusvelvollisuus syyttäjälle, jos asia ei ole yksinkertainen (ETL 15.1 §)
- Esitutkinnan toimittaminen (ETL 3–40 §)
- Poliisin syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkinta tai lisätutkimuksia sekä noudatettava syyttäjän antamia määräyksiä (ETL 15.2 §)
- Loppulausuntomenettely (ETL 42 §)

Teon rikosprosessuaalinen kulku

4/5

- Esitutkinnan valmistuttua asia toimitettava syyttäjälle syyteharkinnan suorittamista tai rangaistusmääräyksen antamista varten (ETL 43 §)
- Virallisen syyttäjän syyteharkinta (ROL 1:2–13 §)
- Syytteen nostaminen (ROL 5:1 §)
- Rangaistusvaatimuksen antaminen (RangmäärL 3 §)

Teon rikosprosessuaalinen kulku

5/5

- Kirjallinen menettely
- Suullinen pääkäsittely käräjäoikeudessa
- Suullinen pääkäsittely hovioikeudessa (kirjallinen menettely)
- Käsittely korkeimmassa oikeudessa (melkein aina kirjallinen, mahdollista järjestää myös suullinen käsittely; Vanhanen sekä Blomqvistit)

Syyttäjän tehtävät 1/3

- ”Syyttäjälaitoksen perustehtävänä on aktiivisesti huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta rikosasian käsittelyssä, syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä asianosaisten oikeusturvan ja edun vaatimalla tavalla.”
- Kaikessa toiminnassa noudatetaan syyttäjälaitoksen arvoja (oikeudenmukaisuus, ammattitaito ja työhyvinvointi)

Syyttäjän tehtävät 2/3

- Rikoksen uhrin asemaan vaikuttavia tehtäviä syyttäjän toimessa ovat asianomistajan korvausvaatimusten ajaminen syyttäjän toimesta. Syyttäjä voi myös vaikuttaa prosessikeinojen valintaan ja käyttötapaan rikoksen asianomistajaa pääkäsittelyssä kuultaessa
- Rikosvastuun toteuttaminen joutuisasti (oikeudenkäynnin kokonaiskeston lyhentäminen ja laajojen asioiden käsittelyn kehittäminen)

Syyttäjän tehtävät 3/3

- Esitutkinnan rajoittaminen
- Seuraamusselvityksen tilaaminen nuoresta rikoksesta epäilystä
- **Syyteharkinta**
- Sovitteluun ohjaaminen [lähisuhdeväkivaltatapauksen lähettäminen sovitteluun (monopoli poliisilla ja syyttäjillä)]
- Syyttämättä jättäminen (+ suullinen huomautus)
- Syytteen nostaminen
- **Syytteen ajaminen** (+ asianomistajan vahingonkorvausvaatimusten ajaminen)
- Rangaistusmääräysmenettely + rangaistusvaatimusilmoituksen vastustaminen
- Rikesakon ”vastustaminen” (rikesakkoasian saattaminen tuomioistuimen käsiteltäväksi)
- Kirjallinen menettely
- Yhdyskuntapalvelun muunto
- Muuntorangaistus
- Lähestymiskielto
- Eurooppalainen pidätysmääräys (EAW)
- Omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttäminen (EFO)
- Eurooppalainen todisteiden luovuttamismääräys (EEW)

Syyttäjälaitoksen organisaatio 1/5

Valtakunnansyyttäjänvirasto (VKSV)

- hallinto-, syyteasiain-, ohjaus- ja kehittämis- sekä kansainvälinen yksikkö
- valtakunnansyyttäjä ja apulaisvaltakunnansyyttäjä
- 13 valtiosyyttäjää
- muuta henkilökuntaa noin 20 henkilöä

Syyttäjälaitoksen organisaatio 2/5

- VKSV:n tehtävänä on yleisten syyttäjien keskushallintoviranomaisena huolehtia syyttäjälaitoksen toimintaedellytyksistä siten, että lain tarkoittamalla tavalla itsenäisesti ja riippumattomasti toimivalle syyttäjälle rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseksi kuuluvat tehtävät voidaan hoitaa oikeusturvan ja yleisen edun vaatimalla tavalla tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti

Syyttäjälaitoksen organisaatio 3/5

Paikallissyöttäjät

- 13 syyttäjänvirastoa
- Helsinki, Länsi-Uusimaa, Itä-Uusimaa, Kanta-Häme, Salpausselkä, Länsi-Suomi, Pirkanmaa, Pohjanmaa, Keski-Suomi, Itä-Suomi, Oulu, Lappi ja Ahvenanmaa
- 29 palvelutoimistoa
- johtava kihlakunnansyyttäjä, kihlakunnansyyttäjä, apulaissyöttäjä, toimisto- ja hallinto-henkilökunta

Syyttäjälaitoksen organisaatio 4/5

Helsingin syyttäjänvirasto (9.9.2013)

- 3 osastoa
- johtava kihlakunnansyyttäjä
- 62 kihlakunnansyyttäjää

Syyttäjälaitoksen organisaatio 5/5

Helsingin syyttäjänvirasto (v. 2010)

- 13 241 saapunutta asiaa
- 3 178 syyttämättäjättämispäätöstä
 - ei näyttöä -perusteella 2 404
 - muulla perusteella 774
- keskimääräinen syyteharkinta-aika 2,82 kk
- 26 000 rangaistusmääräysasiaa

Syyttäjälaitos lukuina 2011

- henkilötyövuosia 528
- syyttäjiä 351
- toimisto- ym. henkilökuntaa 177
- määräraha 43.875.000 euroa
- saapuneet asiat 87 254 kpl (54 334 + 29 284 + 3 636)
- syyttäjän ratkaisemat asiat 80 594 kpl
 - syyte 59 276 (73,55 %)
 - rangaistusmääräys 916 (1,14 %)
 - seuraamusluontoinen sjp 4 232 (5,25 %)
 - prosessuaalinen sjp 5 613 (6,96 %)
 - ETL 4.3 § (seuraamusluonteinen rajoittaminen) 4 778 (5,93 %)
 - ETL 4.3 § (prosessuaalinen rajoittaminen) 1 953 (2,42 %)
 - ETL 4.4 § (kustannusperusteinen rajoittaminen) 2 186 (2,71 %)
 - syyttäjän päätös 1 452 (1,8 %)
 - syyttäjän ilmoitus 188 (0,23 %)
- esitykset kirjalliseen menettelyyn 24 400 (41,08 %)
- keskimääräinen syyteharkinta-aika 1,93 kuukautta (1,51 kk, 2,41 kk & 4,00 kk)
- syyteharkinnassa avoinna 31.12.2011: 15 398 asiaa (> 1 v. 146 asiaa, 6 - 12 kk 2 253 asiaa)
- osittain tai kokonaan hylätyt syytteet käräjäoikeudessa 3 300 (5,62 %)
- Syyttäjien valitukset käräjäoikeuden ratkaisusta hovioikeuteen 1 600 (2,73 %)

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

Suomen perustuslaki 8 §:

”Ketään ei saa pitää syyllisenä rikoksen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty.”

Rikoslaki 3 luku 1 §:

”Rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi.

Rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen on perustuttava lakiin.”

Syyteoikeus 1/6

- Virallisen syyttäjän tehtävänä on nostaa rikoksesta syyte ja ajaa sitä. Jos syytteen nostamiselle on säädetty erityisiä ehtoja, kuten asianomistajan syyttämispyyntö (asianomistajarikokset) taikka viranomaisen määräys tai suostumus (esim. valtakunnansyyttäjän määräys), noudatetaan niitä. (ROL 1:2 §)

Syyteoikeus 2/6

- Jos asianomistaja on esittänyt syyttämispyyntön rikoksesta, josta virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä ilman asianomistajan pyyntöä, ja useampia on epäiltyinä osallisuudesta rikokseen, syyttäjä saa nostaa syytteen niitäkin epäiltyjä vastaan, joita pyyntö ei koske. (ROL 1:3 §)
- Pääministeri Vanhasen kunnianloukkausjuttu

Syyteoikeus 3/6

Joitakin asianomistajarikoksia

- Lievä pahoinpitely (RL 21:7 §; s), ei kuitenkaan, jos asianomistaja alle 18-v., tekijän avio- tai avopuoliso taikka lähisukulainen, työtehtävien vuoksi työntekijään)
- Vammantuottamus (RL 21:10 §; s–6 kk)
- Kotirauhan rikkominen (RL 24:1 §; s–6 kk)
- Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (RL 24:8 §; s–2 v)
- Kunnianloukkaus (RL 24:9 §; s–6 kk)
- Törkeä kunnianloukkaus (RL 24:10 §; s–2 v)
- Näpistys (RL 28:3 §; s)

Syyteoikeus 4/6

- Lievä kavallus (RL 28:6 §; s)
- Luvaton käyttö (RL 28:7; s–1 v)
- Lievä luvaton käyttö (RL 28:9 §; s)
- Hallinnan loukkaus (RL 28:11 §; s–3 kk)
- Vakuusoikeuden loukkaus (RL 28:12 §; s–6 kk)
- Vahingonteko (RL 35:1 §; s–1 v), jos yksityinen omaisuus
- Lievä vahingonteko (RL 35:3 §; s), jos yksityinen omaisuus
- Lievä petos (RL 36:3 §; s)

Syyteoikeus 5/6

- Virallisen syyttäjän on nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi (ROL 1:6 §)
= absoluuttinen syyttämisvelvollisuus
- Tästä pääsäännöstä syyttäjä voi poiketa vain laissa säädetyn harkintavallan rajoissa = relatiivinen syyttämisvelvollisuus

Syyteoikeus 6/6

- Laissa säännelty yleiset, ns. seuraamusluontoiset syyttämättäjättämissäännökset (ROL 1:7 ja 8 §)
- Lisäksi joitakin erityisiä syyttämättäjättämissäännöksiä, esimerkiksi vahingonteot (RL 35:7 §) ja seksuaalirikos (raiskaus, RL 20:1 § ja RL 20:12 §) -> asianomistajan pyyntö omasta vakaasta tahdosta + tärkeä yleinen tai yksityinen etu ei vaadi syytteen nostamista

Esitutkinnan rajoittaminen 1/5

- 1) Prosessuaalinen esitutkinnan rajoittaminen
- 2) Seuraamusluontoinen esitutkinnan rajoittaminen
- 3) Prosessiekonominen esitutkinnan rajoittaminen

Esitutkinnan rajoittaminen 2/5

- 1) Prosessuaalinen esitutkinnan rajoittaminen
 - Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, että esitutkinta lopetetaan, jos jo suoritettujen esitutkintatoimenpiteiden perusteella on varsin todennäköistä, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muulla kuin 3 momentissa mainitulla perusteella. (ETL 4.4 §:n loppu)
 - Lopettaminen edellyttää lisäksi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan jatkamista

Esitutkinnan rajoittaminen 3/5

- 2) Seuraamusluontoinen esitutkinnan rajoittaminen
- Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 tai 8 §:n (= vähäisyys-, nuoruus-, kohtuus- ja konkurrenssi-peruste) taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista. (ETL 4.3 §)

Esitutkinnan rajoittaminen 4/5

- 3) Prosessiekonominen esitutkinnan rajoittaminen
- Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä myös määrätä, että esitutkinta lopetetaan, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen. (ETL 4.4 §:n alku)
 - Lopettaminen edellyttää lisäksi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan jatkamista

Esitutkinnan rajoittaminen 5/5

Esitutkinnan uudelleen aloittaminen

- Esitutkinta on kuitenkin aloitettava uudelleen, jos siihen asiassa ilmenneiden uusien seikkojen vuoksi on perusteltua syytä

Kantelu

- Syyttäjän tekemästä esitutkinnan rajoittamista koskevasta päätöksestä voi tehdä kantelun valtakunnansyyttäjälle

Esitutkintapöytäkirja

- Esitutkinta-aineiston perusteella laadittu esitutkintapöytäkirja muodostaa syyteharkinnan konkreettisen perustan = erityinen merkitys asian käsittelylle syyttäjänvirastoissa, syyttäjän syyteharkinnassa ja oikeudenkäyntiin valmistautumisessa
- Tärkein työväline lakikirjan lisäksi

Syyttämättä jättäminen 1/16

Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen

- ei rikos
- ei näyttöä tai ei todennäköisiä syitä
- syyteoikeus vanhentunut
- ei syyteoikeutta (esim. epäilty tekohetkellä alle 15-vuotias tai asianomistaja peruuttanut syyttämispyyntönsä asianomistajarikoksessa)

Syyttämättä jättäminen 2/16

Seuraamusluontoinen syyttämättä jättäminen (= toimenpiteistä luopuminen)

- vähäisyysperuste (ROL 1:7 § 1 kohta)
- nuoruusperuste (ROL 1:7 § 2 kohta)
- kohtuusperuste (ROL 1:8 § 1 kohta)
- konkurrenssiperuste (ROL 1:8 § 2 kohta)

Syyttämättä jättäminen 3/16

Toimenpiteistä luopumisen tausta-arvot ja tavoitteet

- voimavarojen tarkoituksenmukainen jakaminen
- tilan antaminen kontrollijärjestelmän toiminnalle
- seuraamusjärjestelmän porrastaminen
- seuraamusjärjestelmän kohtuullistaminen

Syyttämättä jättäminen 4/16

Näyttö- ja oikeuskysymysten selvyyssvaatimus

- seuraamusluontoinen syyttämättäjättämispäätös on syyttömyysolettaman kumoava ratkaisu
- näyttö epäillyn syyllisyydestä tulee olla selkeä ja yksiselitteinen (esim. epäilty tunnustaa teon tai kiistäminen asiakirjaselvityksen valossa ilmeisen perusteetonta)
- ei epäselvää oikeuskysymystä
- teon rangaistavuus selvä

Syyttämättä jättäminen 5/16

Yleiset syyttämättä jättämisen perusteet

- A) Vähäisyysperuste: ”Virallinen syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta, milloin rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä.” (ROL 1:7 § 1 kohta)
- Vähäisyys = rikoksesta ei vakiintuneen yleisen tuomioistuinkäytännön perusteella ole odotettavissa in concreto ankarampaa rangaistusta kuin sakko

Syyttämättä jättäminen 6/16

- Haitallisuus = teon vahingollisuus ja vaarallisuus, toteutuneet vahinkoseuraamukset sekä se, mitä vahinkoa teosta olisi ennalta arvioiden todennäköisesti voinut syntyä
- Syyllisyys = tekijän tahallisuuden ja tuottamuksen eri asteet
- Kokonaisarviointi

Syyttämättä jättäminen 7/16

B) Nuoruusperuste: ”Virallinen syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta rikoksesta, jonka joku on tehnyt alle 18-vuotiaana, milloin siitä ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta ja sen katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.” (ROL 1:7 § 2 kohta)

Syyttämättä jättäminen 8/16

- Alle 18-vuotias tekijä = iän merkitys perusteena painottuu, mitä lähempänä 15 vuoden alaikärajaa tekijä on
- Ei vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan in concreto ankarampaa rangaistusta kuin sakko–6 kk vankeutta
- Ymmärtämättömyys ja harkitsemattomuus, joiden myötä syyllisyys vähäisempi
- Huom! Piittaamattomuus lain kielloista ja käskyistä - ei peruste sjp:lle

Syyttämättä jättäminen 9/16

C) Kohtuusperuste: ”Jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, virallinen syyttäjä saa sen lisäksi, mitä 7 §:ssä säädetään, jättää syytteen nostamatta, milloin oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaalihuollon ja terveydenhuollon toimet ja muut seikat.” (ROL 1:8 § 1 kohta)

Syyttämättä jättäminen 10/16

- Yleinen etu = yleinen oikeustajunta, järjestelmän legitimiisyys, ennalta estävyys
- Tärkeä yksityinen etu = asianomistajan taloudelliset intressit, aiheutettu vahinko, hallinta- ja käyttöoikeuskysymykset
- Sovinto = sopii asianomistajarikoksiin ja niihin tekemuotoihin, jotka ovat lähellä asianomistajarikoksia [sovinto vrt. sovittelu]

Syyttämättä jättäminen 11/16

- Tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi ja poistamiseksi = tekijä luopunut jatkamasta tekoa, ehkäissyt ja poistanut tai pyrkinyt ehkäisemään ja poistamaan rikoksensa vahinkovaikutusta
- Tekijän henkilökohtaiset olot = vaikea sairaus, loukkaantunut vakavasti teon yhteydessä
- Tekijälle rikoksesta aiheutuvat muut seuraukset = kurinpitorangaistus, työpaikan menetys jne.

Syyttämättä jättäminen 12/16

- Sosiaali- ja terveydenhuollon toimet = esim. alkoholin- ja/tai huumeidenkäyttäjän vieroitushoitotoimet
- Muut seikat = asianomistajan toivomus, syyteoikeuden vanhentumisen läheisyys
- Kokonaisharkinta = mitä vakavampi kyseessä oleva teko on, sitä painavampia syitä tarvitaan syyttämättä jättämisen perusteeksi; voi olla myös useita yksittäisiä seikkoja, joista mikään ei yksinään määräävä, jolloin punnittava kokonaisuutta

Syyttämättä jättäminen 13/16

D) Konkurensiperuste: ”Jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, virallinen syyttäjä saa sen lisäksi, mitä 7 §:ssä säädetään, jättää syytteen nostamatta, milloin rikos ei yhteisen rangaistuksen määräämistä tai aikaisemmin tuomitun rangaistuksen huomioon ottamista koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.”
(ROL 1:8 § 2 kohta)

Syyttämättä jättäminen 14/16

Sjp:n tekeminen ja sen tiedoksianto

- Päätös syyttämättä jättämisestä on tehtävä ja annettava tiedoksi syyttämättä jätetylle ja asianomistajalle niin hyvissä ajoin, että asianomistajalle jää riittävästi aikaa 14 §:ssä tarkoitetun syytteen (= asianomistajan syyteoikeus; asianomistaja saa nostaa syytteen itse vain jos syyttäjä on tehnyt sjp:n tai esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään tai lopetetaan + PerL 118.3 §) valmisteluun ja nostamiseen. Tiedoksianto on toimitettava postitse tai noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään (= yleensä haastemiehen toimittamana).

Syyttämättä jättäminen 15/16

Rikoksesta epäillyn tyytymättömyys seuraamusluontoiseen syyttämättäjättämispäätökseen

- Jos virallinen syyttäjä on ROL 1:7 tai 8 §:n nojalla päättänyt jättää syytteen nostamatta, syyttäjän on syyttämättä jätetyn vaatimuksesta saatettava syyllisyyttä koskeva ratkaisunsa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Vaatimus on toimitettava syyttäjälle kirjallisesti 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu tiedoksianto tapahtui

Syyttämättä jättäminen 16/16

Asianomistajan tyytymättömyys syyttämättä-jättämispäätökseen

- voi nostaa itse syytteen (ROL 1:14–17 §)
- voi tehdä kantelun valtakunnansyyttäjälle, jolla on oikeus ottaa asia uuteen syyteharkintaan

Syytteen nostaminen

- Syyttäjä nostaa syytteen toimittamalla kirjallisen haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan (ROL 5:1 §)
- Asianomistajan pyynnöstä syyttäjän on vireille panemansa syyteasian yhteydessä ajettava rikokseen perustuvaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian vastaajaa vastaan, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. Jos syyttäjä ei aja vaatimusta, siitä on ilmoitettava asianomistajalle (yleensä kirjeitse). (ROL 3:9 §)

Syytteen ajaminen

- Kirjallinen menettely
- Suullinen pääkäsittely
- Muutoksenhaku

Kirjallinen menettely

- Asia ratkaistaan suullista pääkäsittelyä toimittamatta
- Asianomistajan ja vastaajan suostumus
- Syyttäjän ajettava asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta vastaajaa vastaan samoin perustein kuin suullisessa pääkäsittelyssäkin

Rangaistusmääräysmenettely

- Vuonna 2006 annettiin 228.492 rangaistusvaatimusilmoitusta
- Rangaistusmääräysmenettelyssä voidaan määrätä sakkorangaistus ja enintään 1.000 euron suuruinen menettämisseuraamus rikoksesta, jonka rangaistusasteikko sakko–6 kk vankeutta
- Rangaistusvaatimuksen antaa poliisimies, tullimies tai muu laissa säädettyä valvontaa suorittava virkamies omasta aloitteestaan (tai syyttäjän puolesta)
- Tiedoksi annetun rangaistusvaatimusilmoituksen ”vahvistaa” syyttäjä -> rangaistusmääräys

Muuntorangaistus

- Sakkoon tuomitulle, jolta sakkoa ei ole saatu perityksi, on maksamatta olevan sakon sijasta määrättävä muuntorangaistuksena vankeutta (RL 2a:4 §)
- Syyttäjä vaatii muuntorangaistuksen määräämistä (SakkoL 25 §)

Rikesakko ja lähestymiskielto

Rikesakko

- Syyttäjän tai apulaissyöttäjän tulee olla läsnä rikesakkoasioita käsiteltäessä (RikesakkoL 15 §)

Lähestymiskielto (LähkieltoL 4 ja 6 §)

- Lähestymiskiellon määräämistä voi pyytää itsensä uhatuksi tai häirityksi tunteva henkilö taikka syyttäjä-, poliisi- tai sosiaaliviranomainen
- Poliisi-, syyttäjä- ja sosiaaliviranomaisella on oikeus olla läsnä ja käyttää puhevaltaa asian käsittelyssä silloinkin, kun asianomainen viranomainen ei ole hakijana

Tuomioistuinprosessi 1/3

- Prosessin päälaajat
 - siviiliprosessi (oikeudenkäynti riita-asioissa)
 - rikosprosessi (oikeudenkäynti rikosasioissa)
 - hallintoprosessi (oikeudenkäynti hallintoasioissa)

Tuomioistuinprosessi 2/3

- Yleiset tuomioistuimet (riita- ja rikosasiat)
 - käräjäoikeus (27 kpl)
 - hovioikeus (6 kpl)
 - korkein oikeus
- Hallintotuomioistuimet (hallintoasiat)
 - hallinto-oikeudet (8 kpl)
 - korkein hallinto-oikeus
- Erityistuomioistuimet
 - työtuomioistuin
 - markkinaoikeus
 - vakuutusosasto
 - valtakunnanoikeus

Tuomioistuinprosessi 3/3

- Tuomioistuimen toimivalta
 - asiallinen
 - alueellinen
 - asteellinen
- Rikosoikeudellisia seuraamuksia ei voida yksityisoikeudellisten seuraamusten tavoin täyttää vapaaehtoisesti
- Siviiliprosessin dispositiivisuus ja indispositiivisuus

Rikosoikeudellista termistöä 1/7

- Asianomistaja = rikoksella loukatun oikeushyvän haltija
- Rikoksesta epäilty = vastaaja, syytetty ("tekijä")
- Rikosasian asianosainen = asianomistaja ja rikoksesta epäilty (sekä syyttäjä)

Rikosoikeudellista termistöä 2/7

- Esitutkintaviranomainen (poliisi, tulli, rajavartiolaitos, puolustusvoimat) suorittaa esitutkinnan
- Esitutkintapöytäkirja = kansilehti, rikosilmoitusosa selostusosineen, asianomistajan kuulustelukertomus, rikoksesta epäillyn kuulustelukertomus, todistajan kuulustelukertomus, kirjalliset todisteet, muut liitteet (esim. takautumisoikeuden haltijan eli vaikkapa vakuutusyhtiön tai Kansaneläkelaitoksen vahingonkorvausvaatimus)

Rikosoikeudellista termistöä 3/7

- Virallisen syytteen alainen rikos = rikos, josta virallinen syyttäjä voi nostaa syytteen ilman asianomistajan ”myötävaikutusta” eli rangaistusvaatimusta eli syyttämispyyntöä
- Asianomistajarikos = rikos, josta virallinen syyttäjä voi nostaa syytteen vain, jos asianomistaja on esittänyt asiassa syytepyynnön eli yleisimmin vaatinut rangaistusta esitutkinnassa
- Valtaosa rikoksista on virallisen syytteen alaisia rikoksia

Rikosoikeudellista termistöä 4/7

- Syyttämättäjättämispäätös = virallinen syyttäjä ei nosta syytettä asiassa (voi olla seuraamusluonteinen, jolloin syyttäjä katsoo, että syyttämättä jätetty on syyllistynyt rikokseen, tai muun luonteinen, esimerkiksi ei näyttöä rikoksesta tai syyttäjällä ei syyteoikeutta)
- Rangaistukseen tuomitsematta jättäminen = tuomioistuimien katsoo syytetyn syyllistyneen rikokseen, mutta jättää hänet rangaistukseen tuomitsematta jollakin perusteella (nuoruus-, vähäisyys-, kohtuus- tai konkurrenssiperuste)

Rikosoikeudellista termistöä 5/7

- Asiamies = henkilö, joka toimii asianosaisen puolesta esimerkiksi saamansa valtuutuksen nojalla
- Avustaja = sama kuin asiamies, mutta tällöin päämies itsekin on läsnä oikeudenkäynnissä
- Puolustaja = epäillylle/ vastaajalle/ syytetyille määrätty avustaja
- Rikosprosessissa asianosaisella on oikeus käyttää avustajaa
- Yleinen alioikeus = käräjäoikeus (toimivaltainen lähes kaikissa rikosasioissa)

Rikosoikeudellista termistöä 6/7

- Käräjäoikeuden ratkaisukokoonpanot suullisten rikosjuttujen pääkäsittelyissä
 - 1) yhden tuomarin istunto (puheenjohtajana notaari eli tuomioistuinharjoittelua suorittava tai kärjäviskaali, jolloin voidaan tuomita vain sakkorangaistus),
 - 2) yhden kärjätuomarin istunto (voidaan pääsääntöisesti tuomita sakkoa - 2 vuotta vankeutta; lisäksi 8 muuta rikosta ja niiden yritykset),
 - 3) puheenjohtaja + kolme lautamiestä
 - 4) puheenjohtaja + neljä lautamiestä
 - 5) puheenjohtaja + ammattituomari + kolme lautamiestä
 - 6) puheenjohtaja + ammattituomari + neljä lautamiestä
 - 7) puheenjohtaja + 2 ammattituomaria
- Toki salissa on muitakin henkilöitä (kärjäsihteeri aina, (vangin)vartija, asianosaiset, kuultavia, tulkki tukihenkilö, yleisö, tiedotusvälineiden edustajat)

Rikosoikeudellista termistöä 7/7

- Kirjallinen menettely (= asia ratkaistaan käräjäoikeuden kansliassa pelkästään asiassa esitetyn ja siinä vedotun kirjallisen aineiston perusteella)
 - Käräjätuomari tai notaari (vain sakkorangaistus) ratkaisijana
 - Asianomistajan ilmoitus, ettei vaadi pääkäsittelyä
 - Vastaajan tunnustus + suostumus kirjalliseen menettelyyn
 - Vain jos tekohetkellä täysi-ikäinen
 - Rangaistusasteikko sakko–2 v; voidaan tuomita enintään 9kk vankeutta

Rikosvastuu

- Rikosvastuu tarkoittaa sitä, että jotakuta voidaan rangaista tunnusmerkistön mukaisesta ja oikeudenvastaisesta sekä syyllisyyttä osoittavasta teosta
- Rikosvastuun ikäraja on Suomessa 15 vuotta
- Yleensä rikokset ovat rangaistavia vain tahallisina tekoina
- Myös tuottamuksellisia tekoja on säädetty rangaistaviksi (kriminalisoitu), esimerkkeinä vammantuottamus ja kuolemantuottamus sekä valtaosa liikenne rikoksista

Rikosprosessi 1/3

- Rikosprosessissa käsiteltävän rikosasian kohteena ja perustana väitetty rikos -> oikeudenkäynnissä esitetään syyte eli rangaistusvaatimus
- Syyttäjä vaatii, että tuomioistuin
 1. vahvistaisi, että syytetty on syyllistynyt syytteessä väitettyyn rangaistavaan tekoon
 2. määräisi ne seuraamukset ja toimenpiteet, joihin on lain mukaan ryhdyttävä sanotun rikoksen johdosta
- haastehakemusmalli

Rikosprosessi 2/3

- Rikosprosessi on välitöntä (oikeudenkäyntiaineisto esitetään asian ratkaiseville tuomareille ja ratkaisu saadaan perustaa vain vastaanotettuun aineistoon), suullista (suullinen pääkäsittely) ja keskitettyä (käsitellään yhtäjaksoisesti; lykkäyskielto)

Rikosprosessi 3/3

- Adheesioprosessi (syytteeseen tarkoitettuun rikokseen perustuvat yksityisoikeudelliset vaatimukset saadaan käsitellä liitännäisvaatimuksina rikoksesta nostetun syytteen yhteydessä eli rikosjuttuun kumuloituna; jos saatetaan erikseen tuomioistuimen käsiteltäväksi -> normaali riita-asia)
- Rikosoikeudenkäynnissä ratkaistaan ensin syyllisyyskysymys ja sitten seuraamuskyymys

Oikeustapaus 1/3

- Syyte ja rangaistusvaatimus Helsingin käräjäoikeudessa 19.1.2010: ”Tytti Karjalainen on tehnyt ruumiillista väkivaltaa Juha Rautiaiselle tönimällä häntä ja vääntämällä hänen kahta vasemman käden sormeaa siten, että Rautiaiselle on aiheutunut kipua ja vasempaan pikkusormeen leikkauksen vaatinut murtuma.”

Oikeustapaus 2/3

- Rautiaisen vaatimukset
 - 2 kk:n palkka ansionmenetyksenä 3.800 €
 - vakuutuksen omavastuuosuus 150 €
 - lääkärikäynnit (fysioterapia ym.) 365,86 €
 - kipu ja särky sekä pysyvä vika 4.000 €
 - selvittelykuluja 100 €
 - yhteensä 8.415,86 €, jolle korko tekopäivästä 2.4.2009 lukien
- vakuutusyhtiö oli lisäksi korvannut käden leikkauksesta lääkärikuluja yhteensä 4.138,72 €
- vaatimusten myöntämisen merkitys

Oikeustapaus 3/3

- Käräjäoikeuden tuomio
 - ansionmenetyksestä 1.900 €
 - vakuutuksen omavastuuosuus 150 €
 - lääkärikäynnit 365,86 €
 - kivusta ja särystä 2.000 €
 - pysyvästä viasta 1.000 €
 - selvittelykuluina 100 €
 - yhteensä kaikki em. 5.515,86 €
viivästyskorkoineen 2.4.2009 lukien
 - todistelukustannukset 154,74 €

Tuomioistuinjulkisuuslaki 1/2

- Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (370/2007)
- Oikeudenkäyntiä koskevat perustiedot julkisia
- Asianomistajan henkilöllisyys voidaan määrätä salassa pidettäväksi (erityisen arkaluonteinen yksityiselämään liittyvä seikka)
- Oikeudenkäyntiasiakirja julkiseksi, kun rikosasiassa asia ollut esillä 1. oikeusasteessa suullisessa käsittelyssä (= valmisteluistunto)
- Salassa pidettävät oikeudenkäyntiasiakirjat (esim. mielentilatutkimus, seuraamusselvitys, yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitys)

Tuomioistuinjulkisuuslaki 2/2

- Salassapitoaika (25 v., 60 v. ja 80 v.) vireilletulosta
- Suljettu käsittely (arkaluonteiset tiedot henkilön yksityiselämästä, terveydentilasta jne.) kokonaan tai tarpeellisin osin
- Tuomioistuinten ratkaisut pääsääntöisesti julkisia (= tuomio tuomiolauselmineen)
- Julkinen seloste (asia yhteiskunnallisesti merkittävä tai synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa): pääpiirteittäinen selostus asiasta ja ratkaisun perusteluista (asianomistajan henkilöllisyys ei saa paljastua)

Rikosprosessin kynnykset 1/3

Esitutkinnan aloittamiskynnys

- ”Poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty.” (ETL 2 §)
- alhainen todennäköisyys
- asianomistajarikoksen esitutkinta toimitetaan vain, jos asianomistaja tekee syytepyynnön (rikosilmoituksen tekemisen yhteydessä tai viimeistään häntä kuulusteltaessa)
- asianomistajalla oikeus peruuttaa syytepyyntönsä, kunnes syyte nostettu (RÖL 1 luku 16 §)
- syytepyynnön peruuttaminen lopullista
- ”Poliisin on ilmoitettava sille tutkittavaksi tulleesta rikosasiasta syyttäjälle, kun jotakuta voidaan epäillä syylliseksi rikokseen. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos asia on yksinkertainen.” (ETL 15 §)

Rikosprosessin kynnykset 2/3

Syyteharkintakynnys

- ”Virallisen syyttäjän on nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.” (oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luku 6 §) = absoluuttinen syyttämisvelvollisuus

Syyteharkinta

- 1) mitä todellisuudessa on tapahtunut
- 2) miten tapahtunutta on arvioitava rikosoikeudellisesti
- käsitys rikoksesta epäillyn syyllisyydestä + syypääksi toteavan tuomion todennäköisyys
- syyteharkinta tehdään asian esitutkinta-aineiston perusteella
- syyttämättäjättämispäätös ei näyttöä -perusteella (tapausesimerkki: raiskausväite ulkona tehdystä teosta)

Rikosprosessin kynnykset 3/3

Tuomitsemiskynnys

- tuomitsemiskynnys korkeampi kuin syyttämiskynnys
- tuomitsemisen edellytyksenä, ettei syytetyn syyllisyydestä jää järkevää epäilyä
- epäselvässä tapauksessa ratkaistaan syytetyn eduksi
- seksuaalirikosasiassa korkea kynnyks, että saadaan tuomituksi

Rikosoikeudenkäynti 1/3

- Oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määrääminen asianomistajalle
- Puolustajan määrääminen syytetylle
- Oikeudenkäyntiavustaja ja puolustaja mahdollisimman pian asianosaisille -> asia tulee esitutkinnassa kunnolla ruodituksi ja siten valmiimpana syyttäjälle

Rikosoikeudenkäynti 2/3

Menettelyllisiä seikkoja

- todistajan, todistelutarkoituksessa kuultavan tai asianomistajan kuuleminen pääkäsittelyssä videoyhteyden avulla
- kuultavan suojaaminen (sermi, pelkäävän todistajan koppi, muu järjestely)
- alle 15-vuotiaan tai henkisesti toiminnaltaan häiriintyneen esitutkinnassa antamaa kertomusta, joka on tallennettu videotallenteeseen, saadaan käyttää tuomioistuimessa todisteena, jos syytetylle on varattu mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä
- edellisten henkilökohtainen kuuleminen tuomioistuimessa
- omat odotustilat ja eri kulkureitit
- asianosaisten ja kuultavien kohtelu
- tukihenkilö
- sukupuoliyhteys (tapausesimerkki: perheväkivalta-asian käsittely HO:ssa)

Rikosoikeudenkäynti 3/3

Julkisuusksymykset

- Syyttäjänviraston diaarijulkisuus
- Tuomioistuimen diaarijulkisuus
- Asiakirjojen julkisuus
- Tuomioistuin käsittelyn julkisuus
- Ratkaisun julkisuus

Todistelu rikosprosessissa

- Oikeudenkäynnissä todistelu pyritty järjestämään siten, että se auttaisi pääsemään mahdollisimman lähelle aineellista totuutta
- Keskeiset periaatteet todistelun välittömyys sekä todistelun vastaanottaminen keskitetyssä ja suullisessa pääkäsittelyssä
- Vapaa todistusteoria: ”Oikeuden tulee, harkittuaan huolellisesti kaikkia esiintulleita seikkoja päättää, mitä asiassa on pidettävä totena.” (oikeudenkäymiskaari 17 luku 2 §)

Todistelukeinoja

- Asianomistajan kertomus
- Silminnäkijätodistaja
- Kuulijatodistaja (naapuri, puhelimella soittanut, väkivallan äänet, avunhuudot)
- Todistaja (asianomistaja kertonut todistajalle pian tapahtuman jälkeen)
- Lääkärinlausunto (oikeuslääkäri; tehty seksuaalirikostutkimus, jossa kirjattu havaitut väkivallan jäljet, DNA-tutkimukset, siemennesteen osoituskokeet jne.)
- DNA-osumat (DNA-tunniste poliisin henkilörekisterissä = tuntomerkkirekisteri)
- Poliisimiehen kuuleminen todistajana (jäljet, tekoväline, asianosaiset ja heidän käyttäytyminsä paikalla, mielentila, pelokkuus, järkyttyneisyys, vaatetus, ulkoinen olemus, fyysiset vammat, tilanne ym.)
- Kirjeet, kuvat, kortit, Internetissä ollut tieto, faksit, sähköpostiviestit, tekstiviestit
- Valvontakameratallenteet, puhelintallenteet, sanelintallenteet, hätäkeskustallenteet ("Nyt se saa mut kii!"), kännykkäkameratallenteet
- Muistiinpanot, päiväkirjamerkinnot

Lakeja

- Esitutkintalaki (449/1987); ETL
- Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista (575/1988); (EtutkA)
- Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997); ROL
- Rikoslaki (39/1889); RL
- Laki rangaistusmääräysmenettelystä (692/1993); RangmäärL
- Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005);
SovitteluL
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999); JulkisuusL
- Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa
(370/2007); OikJulkisuusL
- Oikeudenkäymiskaari (4/1734); OK
- Rikosrekisterilaki (770/1993); RikrekL
- Laki sakon täytäntöönpanosta (672/2002); SakkoL
- Laki rikesakkomenettelystä (66/1983); RikesakkoL
- Laki lähestymiskiellosta (898/1998); LähkieltoL

**KIITOKSET
MIELENKIINNOSTA!**
